

Соціалізм і аксіологічне становлення особистості

У статті проаналізовано вплив ідеології соціалізму на формування цінностей особистості. Встановлено, що марксистські ідеї, будучи ідейними підвалинами суспільного ладу в СРСР, пройшли трансформацію від марксизму до марксизму-ленінізму, а відтак – до сталінського тоталітаризму. Констатовано, що кожному з цих етапів було притаманне інше соціальне замовлення, а отже, й інші освітні й виховні цінності: 1) у марксизмі ідеалом виховання була особистість з матеріалістичним світоглядом, інтелектуально та фізично розвинена, здатна на практиці застосовувати революційні ідеї; 2) ідеалом більшовицького виховання став полум'яний і непохитний революціонер з розвинутою класовою свідомістю, який керується у житті цінностями служіння ідеї, активності чину, віри у світле майбутнє, працелюбності, патріотизму, оптимізму тощо; 3) ідеалом радянського виховання періоду творення тоталітарної держави стала людина соціалістичної праці, освічений та кваліфікований громадянин, який у житті керується комуністичною мораллю, основним принципом якої був пріоритет інтересів соціалістичного суспільства, соціалістичної батьківщини.

Ключові слова: виховання, виховні цінності, ідеал виховання, ідеологія, освіта, соціалізм, цінності.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Базові цінності людства постійно зазнають змін та модифікацій. З їх трансформацією змінювалися й історичні епохи, і типи панівної ідеології у тому чи іншому суспільстві. Цей процес відбувається за певним алгоритмом: нова базова цінність викликає появу відповідних ціннісних орієнтацій, позначених домінуванням певної ідеології, яку сприймає відповідний етнос (або одна з його верств), а останнє зумовлює панування відповідної соціальної сфери, яка, своєю чергою, відповідає певній сфері людської психології [13, с.44–45].

Тому не викликає сумніву, що ідеологія органічно вплітається у систему цінностей, а отже, впливає на зміст освіти і виховання, його засоби, методи, форми, характер взаємин педагогів та учнів тощо. Від неї залежать освітня політика, мета, стандарти освіти; закріплення у школярів певних поглядів і цінностей; надання певної інформації та формування необхідних умінь за допомогою змісту освіти [15, с.155].

Аналіз досліджень і публікацій... Вплив ідеології на формування суспільних цінностей досліджувався у працях О.Вишневського, Дж.Гутека, Г.Щокіна та ін. Зокрема, як зазначає О.Вишневський, в основі української державності – відповідна ідеологічна орієнтація, яку вважає для себе обов'язковою кожен, хто добровільно прийняв українське громадянство. «Це ідеологія державності, що втілена в акті проголошення незалежності України та в нашій Конституції. Вона орієнтує громадянина на активну участь у державотворенні, державозахисті, у зміцненні міжнародного престижу України тощо. Значення такої ідеології у виховних системах європейських держав є дуже великим. Таке ж місце вона мусить посісти і у нашому вихованні, бо без неї неможливе патріотичне становлення нашої памолоді» [4, с.207–208].

Як стверджує американський науковець Дж.Гутек, погляди особи, сформовані крізь призму ідеології, впливають не лише на її стосунки з суспільною, політичною, економічною системами, але також на її відчуття власної ідентичності, на самооцінку. Те, як вона ставиться до цих систем, детермінує її ставлення до себе, своєї ролі, функцій, прагнень (запитів) і призначення. Ідеологія визначає різні особистісні ролі не лише в школі, але й у майбутньому суспільному, політичному і економічному (професійному) житті [15, с.154].

Серед ідеологій, які здійснили вплив на розвиток педагогіки та процес виховання, виділяються консерватизм, цінності якого стали підґрунтям теорій формальної та матеріальної освіти; лібералізм, який посприяв розвиткові реформаторських течій у педагогіці та зміні статусу вихованця; соціалізм, який поклав початок розвиткові комуністичної педагогіки; і націоналізм, який став джерелом своєрідного напрямку реформаторства – національного виховання.

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати вплив соціалізму на формування цінностей особистості упродовж 1917 – 1939 рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу... Соціалізм – учення і теорії, які стверджують ідеал суспільного устрою, заснованого на суспільній власності в різноманітних формах, відсутності експлуатації, справедливому розподілі благ залежно від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості. Марксистський підхід розглядає соціалізм як першу, нижчу, незрілу фазу

комунізму, який приходить на зміну капіталізму та характеризується революцією, ліквідацією приватної власності й «експлуаторських» класів, провідною роллю (диктатурою) пролетаріату, соціальною рівністю та ін. Із соціал-демократичної точки зору соціалізм розглядається як суспільний лад, який досягається не революційною ліквідацією капіталізму, а його реформуванням зі збереженням приватної власності, забезпеченням зростання «середнього класу», досягненням вищого рівня соціальної рівності і справедливості. Але у практично-політичному сенсі реалізація ідей соціалізму через масове насильство, заборону приватної власності, політичної та духовної опозиції тощо протиставила цей суспільний лад свободі і демократії [13, с.10].

На території Російської імперії марксистські ідеї потрапили у ХІХ ст. і знайшли благодатний ґрунт. Мусимо зазначити, що тут вони, будучи ідейними підвалинами суспільного ладу, часто трактувалися викривлено. У своєму розвитку вони пройшли трансформацію від марксизму до марксизму-ленінізму, а згодом – до сталінського тоталітаризму. Кожна з цих модифікацій характеризувалася своїми цінностями, що так чи інакше впливали на освітні процеси.

Ідеї марксизму будуються на твердженні про те, що у світі, очищеному від фальшивих філософій, «науковий соціалізм» або комунізм повинні послужити формуванню революційної свідомості у робітничому класі. Мета ж освіти у цих умовах, на думку К.Маркса, має полягати не лише у прищепленні матеріалістичної свідомості, але й у формуванні готовності застосовувати революційні теорії на практиці. Очевидно, що основним завданням освіти має стати інтелектуальне та фізичне виховання, а також політехнічна підготовка для ознайомлення молоді з процесом виробництва. Завдання політехнічного виховання, на думку К.Маркса, полягає у навчанні підростаючого покоління не просто виконувати певну роботу, але й усвідомлювати значення суспільних змін, що відбуваються на економічній основі [15, с.238]. Варто зазначити, що К.Ушинський застерігав від політико-економічного погляду на виховання, вважаючи, що він хоча і є важливим, однак помилковим – не можна дивитися на людину тільки як на економічну одиницю – на виробника й споживача цінностей [9, с.ХІХ].

Ідеалом соціалістичного виховання була особистість з розвиненою класовою свідомістю, яка присвячує своє життя справі революції. Це полум'яний і непохитний революціонер, який разом з усім класом робітників прагне здолати сили природи. Це також людина, готова до виконання різних суспільних ролей: громадянина, трудівника, раціонального споживача, активного учасника ідейно-політичного життя, співтворця культури, члена певного товариства, партнера [14, с.115].

Варто зазначити, що сам К.Маркс критикував ідеологію, вважаючи її фальшивою свідомістю, за якою панівні класи здійснюють «промивання мізків». Він також не очікував, що ідеологія може стати джерелом цінностей. Навпаки, стверджував, що її не можна вважати всезагальною, пов'язаною з інтересами усіх соціальних груп, бо ідеологія нездатна виразити інтереси всього суспільства [5, с.147].

Після Жовтневого перевороту 1917 р. марксизм став офіційною ідеологією Радянської держави. Зінтерпретована Леніним на новий лад ідеологія марксизму запанувала у радянській освіті. Діалектичний матеріалізм визначав мету освіти і виховання аж до розпаду СРСР у 1991 р.

Зміна ціннісних орієнтацій напередодні жовтневого перевороту відбувалася в умовах, коли особливо загострилися суперечності, викликані швидкими і нерівномірними зрушеннями у господарському устрої та соціально-економічних формах життя. Занепад вищих верств традиційного суспільства в Росії не був компенсований необхідним ростом нових еліт. Конфліктність і одночасно слабкість інтелігенції призвели до висунення конкуруючих, а іноді й взаємовиключних ідейних, світоглядних, соціально-політичних концепцій. На певному етапі пріоритетною стала ідея радикальних соціальних змін. Ситуацію ускладнили нестача підприємництва, нерозвиненість товарно-грошових відносин, економічної ініціативи у суспільстві, нездатність керівної еліти послідовно здійснити прагнення модернізації.

Проте й нові соціальні верстви, які виступили на арену політичного життя після катастрофи 1917 р., не змогли гармонізувати життя, спрямувати модернізаційні імпульси у бік підтримки і розвитку цінності самодіяльної, відповідальної особистості. Модернізація розгорталася згідно з логікою, продукованою масовими цінностями, які сформувалися до того періоду. Типовий носій масових цінностей зберіг частину рис, які йшли від традиціоналізму, хоча й дещо зруйнованого післяреформними процесами ХІХ – початку ХХ ст., і частину рис ґрунтового утилітаризму, що набули споживачької орієнтації. В умовах бурхливої міграції населення таке поєднання цінностей сприяло швидкому освоєнню нових форм життя, тобто досягнутого до того часу рівня виробництва, зовнішніх елементів міського способу життя, однак перешкоджало розвитку більш складних форм праці, діяльності, творчості, культури [5, с.9–10]. Нові цінності, які з'являлися на суспільній арені внаслідок революції й громадянської війни, привносили, за твердженням В.Вернадського, у суспільне життя дух соціальної помсти, прагнення до грабунків, насилля й наживи [3, с.53].

Соціалістичні перетворення в більшовицькій Росії відбувалися під проводом РКП(б), яка монополізувала керівництво усіма сферами суспільного життя. Програма цієї партії чітко окреслила освітні цінності. У них, зокрема, йдеться: у галузі народної освіти ВКП ставить перед собою завдання довести до завершення почату з Жовтневої революції 1917 р. справу перетворення школи із знаряддя класового панування буржуазії на знаряддя повного знищення поділу суспільства на класи, знаряддя комуністичного переродження суспільства. У період диктатури пролетаріату школа повинна бути не лише провідником принципів комунізму взагалі, але й провідником ідейного, організаційного, виховного впливу пролетаріату на напівпролетарські і непролетарські прошарки трудових мас з метою виховання покоління, здатного довершити досягнення комунізму. Для цього було окреслено низку завдань: 1) проведення безкоштовної і обов'язкової загальної і політехнічної освіти для всіх без винятку дітей; 2) створення мережі дошкільних закладів з метою удосконалення суспільного виховання і розкріпачення жінки; 3) повну реалізацію принципів єдиної трудової школи з викладанням рідною мовою, зі спільним навчанням дітей обох статей, світської, пов'язаної з суспільно корисною працею, яка готує всебічно розвинених членів комуністичного суспільства; 4) забезпечення усіх учнів їжею, одягом, взуттям, навчальним приладдям коштом держави; 5) підготовка нових кадрів освітян, поборників ідей комунізму; 6) залучення працюючого населення до активної участі у справі освіти; 7) всебічна державна допомога самоосвіті і саморозвитку робітників та селян шляхом створення мережі закладів позашкільної освіти: бібліотек, шкіл для дорослих, народних університетів, курсів, лекцій, кінематографів, студій тощо; 8) широкий розвиток професійної освіти; 9) відкриття широкого доступу до аудиторій вищої школи для всіх, хто хоче навчатися; 10) відкриття доступу до скарбів мистецтва, що створені шляхом експлуатації праці трудящих мас і перебували до певного часу у винятковому розпорядженні експлуататорів; 11) розвиток надзвичайно широкої пропаганди комуністичних ідей і використання з цією метою апарату і засобів державної влади [7, с.22–24].

Реформування освітньої галузі розпочалося з трьох основних інститутів виховання: школи, сім'ї і Церкви. Декрет про відділення Церкви від держави, виданий у січні 1918 р., усунув вплив релігійних організацій на школу. Обов'язковою доктриною став атеїзм, на підвалинах якого будувалася не лише шкільна програма, а й усе суспільне життя.

Похитнулася і міцність патріархальної родини. Радянська влада визволила жінку «з ярма родини», надала їй можливість активно включитися у суспільне життя, а функцію виховання дітей поступово перебирала на себе держава. Таким чином, держава намагалася послабити вплив сім'ї на дітей, послабити саму родину, яка довгий час була охоронницею народного духу, звичаїв, традицій, мови тощо.

Реформована школа набула вигляду школи праці, головним гаслом якої стало навчання у процесі праці. Як пережитки минулого, було скасовано оцінки, екзамени, підручники, шкільні атестати, систематизоване навчання основ наук. Запроваджено учнівське самоврядування, розпочали роботу спартаківська, згодом – піонерська та комсомольська організації.

Пояснюючи основні засади політики більшовиків, М.Бухарін вдався до критики дореволюційної школи через її становість, втручання церкви у шкільні справи, а також характер і мету виховання: «все зводилося до одного: обробити дитину так, щоби з неї вийшов послухний – не горожанин, а підданий, раб, який би міг при всякім случаю і убивати собі підданих, если они повстануть проти власти капитала» [1, с.98–99]. З позицій сьогодення розуміємо, що комуністична педагогіка недалеко втекла від цього виховного ідеалу: виховували відданих партії слухняних людей, готових убивати, відрікатися від тих, кого охрестили «ворогами народу», навіть якщо це були найближчі родичі.

Розглядаючи завдання нової школи і освіти, М.Бухарін насамперед вказував на такі її характеристики, як обов'язковість, світський характер, трудове спрямування тощо. «...перше всего, треба зробити образоване **загальним і обов'язковим**». Дитина змалечку повинна бути залученою до корисної праці, а тому школа має дати їй уявлення про «різного роду витвори». «Попа повинні бути вигнані зі всіх шкіл...; школа повинна бути світською, а не попівською» [1, с.98–99].

З 1924 р. розпочалися чергові реформи у галузі шкільництва, було запроваджено комплексний метод навчання. Пошуки нових форм і методів навчання і виховання тривали. У ці перші пореволюційні роки провідними педагогічними теоріями, на основі яких будувалися освіта і шкільництво, стали «теорія відмирання школи» В.Шульгіна і М.Крупеніної, суть якої полягала у твердженні, що з відмиранням у комуністичному суспільстві держави зникне й школа, а виховання здійснюватиметься у процесі залучення дітей до трудової діяльності; і теорія трудової школи П.Блонського, автор якої відстоював важливість навчання і виховання особистості на основі практичної діяльності, вважаючи, що систематизоване навчання є відірваним від життя.

З приходом до влади Й.Сталіна політика Радянської держави зазнала змін. Насамперед варто відзначити активне творення тоталітарної, а не пролетарської держави. Комуністична партія в особі її вождів тотально контролювала усі сфери життя – суспільну, культурну, економічну і освітню.

Вожді ж ставали об'єктом культу. Для побудови і зміцнення віри у всемогутнього вождя використовувалися всі засоби формальної і неформальної освіти, а також засоби примусу. Для освіти важливе значення мало те, що критерії моральності у тоталітарних суспільствах встановлює держава. Саме вона визначає, який вчинок є етичним, а який – ні. Від громадян вимагалось беззаперечне виконання наказів вождя чи партії. Оскільки офіційна пропаганда постійно створювала імідж вождя як людини, яка прагне до досягнення високої й благородної мети, долаючи різні перешкоди та випадки зовнішніх та внутрішніх ворогів, для кожного громадянина стає важливим дисциплінування і субординація. Цими ж твердженнями виправдовувалися репресивні закони, чистки, концентраційні табори і переслідування. Мета, як постійно стверджувалося, виправдовувала засоби [15, с.248–249].

Очевидно, що у період посилення сталінської влади відбулися зміни в освітній системі. Вони стосувалися становлення авторитарної педагогіки, яка витіснила залишки вільного виховання, посиленням партійного тиску на освіту, превалювання колективістичного виховання над індивідуальним, а також уніфікацією системи народної освіти тощо. У цей період жорстко критикувалися засади вільного виховання, трудова школа, педологія як наука про дитину тощо. Замість трудових засновувалися загальноосвітні школи з традиційною предметною системою навчання, класами, програмами навчання і підручниками.

Відомий діяч радянської освіти Я.Ряппо з цього приводу писав: тільки буржуазні націоналісти в Наркомпросі (Шумський та ін.) могли стверджувати, що профтехнічна освіта не сприяє розвитку української національної культури, бо вони стояли на позиціях українського хуторянства, на куркульській ідеології, у той час як радянська індустріалізація означала в майбутньому загибель ідеалів хуторянства і куркульства. Тільки українські буржуазні націоналісти у Головоцвісі (як Попов та ін.) могли захищати трудову школу вільного соціалістичного виховання, тому що в ній були відображені народницькі ідеї селянського трудовизму, анархічного вільного виховання і крайнього педоцентризму та комплексного навчання, які протиставляються усякому науково-технічному виробничому навчанню. Ці ідеї, на переконання діяча, слугували ширмою для розвитку у масовій початковій школі села українського буржуазно-націоналістичного змісту. Відтак постала потреба і вона була реалізована у національній за формою та соціалістичній за змістом українській школі [11, арк.7].

Ця школа, на думку Я.Ряппо, зобов'язана готувати людину-революціонера, людину соціалістичної праці, освіченого і кваліфікованого громадянина. Вона покликана виховувати в молоді високі моральні якості та вміння зразкової праці [10, арк.152 зв; 12, арк.38]. При цьому мова йшла про комуністичну мораль, основний принцип якої полягав у тому, що інтереси соціалістичного суспільства, соціалістичної батьківщини – понад усе. Ідеалом радянської школи стала така організація навчання і виховання підростаючого покоління, яка забезпечувала оволодіння основами сучасної науки і техніки, вміннями застосовувати ці знання на практиці виробництва і будівництва комуністичного суспільства [12, арк.119].

Як зазначає американський науковець Дж. Гутек, у СРСР в сталінську епоху перед вчителями стояло завдання формування політичної свідомості і моральності учнів засобами прикладу постаті шляхетного вождя. Радянська преса так повчала педагогів: усі знаємо незаперечно, вражаючи силу логіки Сталіна, кришталеву ясність його інтелекту, його залізну волю, відданість партії, гарячу віру в людей і його любов до них [15, с.246].

Мусимо також зазначити, що, на протигагу РКП(б), функціонувала також Українська партія соціалістів-революціонерів. Її метою була побудова соціалістичного суспільства на національному українському ґрунті. Безумовно, ці ідеї реалізувати не вдалося. Проте у програмі партії було чітко окреслено виховні завдання, які мали б стояти перед суспільством загалом, та освітніми установами, зокрема. Насамперед великого значення надавалося національному вихованню підростаючого покоління через широке, різнобічне і ґрунтовне ознайомлення його з історією свого краю і народу, його культурою і традиціями. Однак наголошувалося на тому, що «це національне виховання має бути ведене не в дусі національної виключності, національного егоїзму і амбіції, месіанізму або провіденціалізму, а в напрямі інтернаціональної солідарності...». Відтак ідеалом виховання також ставали соціалістична солідарність і спільнота. Крім того, великої ваги надається моральному вихованню, а також формуванню «глибокого живого почуття одности і брацтва праці, соціального досконалення і вселюдського щастя в інтернаціональній перспективі». Намагаючись окреслити стосунки церкви й школи, наголошувалося на необхідності нейтралізації релігійної винятковості, нетолеранції, а також усуненні реакційних політичних впливів церкви. «...соціалістичне виховання стремить до редукції цих свят (релігійних – Н.О.) до загально-признаних днів спочинку» [8, с.42–43].

Висновки... З позицій сьогодення комуністичний ідеал виховання піддається критиці. Проте на його хибі ще на початку і в середині ХХ ст. звертали увагу українські діячі та педагоги, яким

довелося доживати віку в еміграції. С.Петлюра у 1926 р. писав, що комуністична система виховання засобами шкільного навчання, позашкільної роботи у піонерських та комсомольських організаціях, пропаганди й літератури повинна була вбити в душі молодого покоління будь-яку віру в ті ідеали, «що були окроплені кров'ю кращих синів нації, а з молоді української створити яничарів рідного народу, призначенням яких було умирати за чужі йому завдання. Світ нових ідей – всесвітньої революції, диктатури пролетаріату та інше – мусів був притлумити і традиції історії, і розуміння реальних інтересів нації». Проте, на його думку, молодь часто усвідомлює, що слова педагогів розходяться з діями та не відповідають дійсності, а відтак серед молодих людей відбувається певна «переоцінка цінностей». Це і є свідченням нежиттєздатності комуністичного виховання [6, с.332].

Г.Ващенко у праці «Український ренесанс ХХ століття» зауважив, що «ідеалом большевицького виховання є не повновартісна людська особистість з властивими їй індивідуальними рисами, а бездушний робот, що думає, відчуває і діє так, як йому наказує керівництво комуністичної партії». При цьому автор стверджує, що освіта і виховання в українських школах має антиукраїнський характер. «У молоді всіма засобами виховувалась зневага до минулого України, до її культури, до її видатних діячів... Наших кращих громадських і політичних діячів школа трактувала виключно, як жорстоких експлуататорів народу, а наших письменників як покірних слуг експлуататорських класів суспільства» [2, с.26].

Безперечно, оцінюючи ідеологію соціалізму з точки зору освітніх цінностей, все ж варто звернути увагу, що, попри авторитарні тенденції у вихованні, великої ваги надавалося соціальному захистові дітей, забезпеченню їх освітніми, медичними, рекреаційними тощо послугами.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бухарін Н. Програма Комуністів (большевиків) / Н. Бухарін. – Нью-Йорк : З друкарні «Робітника», 1919. – 128 с.
2. Ващенко Г. Український ренесанс ХХ століття / Г. Ващенко. – Торонто : Видавництво «На варті», 1953. – 80 с.
3. Вернадский В. И. Дневники. 1917 – 1921 / В. И. Вернадский. – К. : Наукова думка, 1994. – 272 с.
4. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / О. І. Вишневецький. – Дрогобич : Коло, 2003. – 528 с.
5. Модернизация в России и конфликт ценностей / А. П. Ахнезар, Н. Н. Козлова, С. Я. Матвеева. – М. : Изд-во ИФ РАН, 1994. – 250 с.
6. Петлюра С. Уривки з листа комсомолки / С. Петлюра // Петлюра С. Статті. – К. : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1993. – С. 332–333.
7. Программа и Устав ВКП(б). – Л. : Партиздат, 1937. – 64 с.
8. Проект Програми Української партії Соціалістів Революціонерів // Борітеся – поборете! – 1922. – лютий. – № 6. – 46 с.
9. Ушинский К. Человѣкъ какъ предметъ воспитанія. Опытъ педагогической антропологии / К. Ушинский. – С.-Петербургъ, 1871. – Т. 1. – 437+XXXVIII с.
10. ЦДАВО України. – ф. 4805. – оп.1. – спр. 32., – 174 арк.
11. ЦДАВО України. – ф. 4805. – оп.1. – спр. 40. – 158 арк.
12. ЦДАВО України. – ф. 4805. – оп.1. – спр. 41. – 192 арк.
13. Щокін Г. Український консерватизм як сутність національної ідеї / Г. Щокін. – К. : МАУП, 2005. – 64 с.
14. Encyklopedia filozofii wychowania / pod. red. S. Jedyńska i J. Kojkoła. – Bydgoszcz : «Branta», 2009. – 359 s.
15. Gutek G. L. Filozoficzne i ideologiczne podstawy edukacji / G. L. Gutek. – Gdańsk : Gdańskie wydawnictwo psychologiczne, 2003. – 348 s.

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Bukharin N. Prohrama Komunistiv (bolshevykiv). Niu-York, Z drukarni «Robitnyka», 1919, 128 p.
2. Vashchenko H. Ukrainskiy renesans XX stolittia. Toronto, Vydavnyctvo «Na varti», 1953, 80 p.
3. Vernadskiy V. I. Dnevnyki. 1917 – 1921. Kyiv, Naukova dumka, 1994, 272 p.
4. Vyshnevskiy O. I. Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky. Drohobych, Kolo, 2003, 528 p.
5. Modernizaciya v Rossii i konflikt cennostei / A. P. Axnezar, N. N. Kozlova, S. Ya. Matveeva. Moskva, Izd-vo IF RAN, 1994, 250 p.
6. Petliura S. Uryvky z lysta komsomolky // in Petliura S. Statti. Kyiv, Vydavnyctvo khudozhnoi literatury «Dnipro», 1993, pp. 332–333.
7. Programma i Ustav VKP(b). Leningrad, Partizdat, 1937, 64 p.
8. Proiekt Prohramy Ukrainskoi partii Sociialistiv Revoliucioneriv, *Boritesja – poborete!*, 1922, Volume 6, 46 p.
9. Ushynskij K. Chelovek kak predmet vospitaniya. Opyt pedagogicheskoy antropologii. Sankt-Peterburg, 1871, P. 1, 437+XXXVIII p.
10. CDAVO Ukrainy. – f. 4805. – op.1. – spr. 32. – 174 ark.
11. CDAVO Ukrainy. – f. 4805. – op.1. – spr. 40. – 158 ark.
12. CDAVO Ukrainy. – f. 4805. – op.1. – spr. 41. – 192 ark.
13. Shhokin Gh. Ukrainskijj konservatyzm jak sutnistj nacionaljnoji ideji. Kyiv, MAUP, 2005, 64 p.
14. Encyklopedia filozofii wychowania / pod. red. S. Jedyńska i J. Kojkoła. Bydgoszcz, Branta, 2009, 359 s.

15. Gutek G. L. Filozoficzne i ideologiczne podstawy edukacji. Gdańsk, Gdańskie wydawnictwo psychologiczne, 2003, 348 s.

Аннотация

Елена Невмержицкая

Социализм и аксиологическое становление личности

В статье проанализировано влияние идеологии социализма на формирование ценностей личности. Установлено, что марксистские идеи, будучи идейной основой общественного строя в СССР, прошли трансформацию от марксизма к марксизму-ленинизму, а следовательно – к сталинскому тоталитаризму. Констатируется, что каждому из этих этапов был присущ свой социальный заказ, а следовательно, и другие образовательные и воспитательные ценности: 1) в марксизме идеалом воспитания была личность с материалистическим мировоззрением, интеллектуально и физически развитая, способная на практике применять революционные идеи; 2) идеалом большевистского воспитания стал пламенный и непреклонный революционер с развитым классовым сознанием, руководствующийся в жизни ценностями служения идее, активности действия, веры в светлое будущее, трудолюбия, патриотизма, оптимизма и т.д.; 3) идеалом советского воспитания периода создания тоталитарного государства стал человек социалистического труда, образованный и квалифицированный гражданин, в жизни руководствующийся коммунистической моралью, основным принципом которой был приоритет интересов социалистического общества, социалистической родины.

Ключевые слова: воспитание, воспитательные ценности, идеал воспитания, идеология, образование, социализм, ценности.

Summary

Olena Neumerzhyska

Socialism and Axiological Formation of Personality

The impact of the ideology of socialism on the formation of personal values is analyzed in the article. It is mentioned that these ideas, being the ideological foundations of social system, were often distortedly treated. In the process of development they have undergone the transformation from Marxism to Marxism and Leninism and then to Stalin's totalitarianism. As a result of analysis of some sources, including archival ones, it is proved that each of these stages had different social order and educational values: 1) the intellectually and physically developed personality with materialistic world outlook, who was able to put revolutionary ideas into practice was the ideal of education in Marxist ideology; 2) the ideal of Bolshevik education was flaming and firm revolutionary with developed class consciousness, who followed the values of serving to the ideas, rank activity, belief to the bright future, diligent, patriotism, optimism, etc.; 3) the ideal of Soviet education in the period of totalitarian state making was a person of socialist labour, an educated and skilled citizen, who followed communist morality with priority of interests of socialist society, socialist Motherland as a leading principle.

Key words: education, educational values, ideal of education, ideology, education, socialism, values.
Дата надходження статті: «31» березня 2014 р.

УДК 37.046:061.237(477)»19»(09)(045)

ДМИТРО ОВСІЄНКО,
аспірант
(м.Хмельницький)

Розвиток системи клубної освіти в Україні у 1960-1980-х роках

У статті аналізуються проблеми формування кадрового потенціалу клубних закладів України в 1960-1980-х рр. Звертається увага на об'єктивні і суб'єктивні причини, які призводять до падіння престижу професії клубного працівника в умовах незалежної України. Досліджено проблеми формування кадрового потенціалу в закладах культури в радянські часи. Здійснено порівняльний аналіз розвитку культурної галузі в Україні в 1960-1980-ті рр. та в період незалежності України (від 1990 до 2012 рр.). Враховано відмінності між розвитком культурно-освітньої роботи в часи перебування України у складі Радянського Союзу та з часів Незалежності. Висвітлено проблеми системи клубної освіти в Україні в радянський і пострадянський період. Висунуто пропозиції оптимізації клубної справи шляхом деідеологізації останньої, спрямування на вирішення проблем відродження українських національних культурних традицій, духовного розвитку підростаючого покоління. Зосереджено увагу на тому, що зміст і рівень роботи клубних закладів залежить від професіоналізму клубних працівників. На основі узагальнення визначено, що зниження рівня культурно-освітньої роботи в Україні в постсоціалістичний період пов'язане з тим, що владні структури сьогодення не надають